

I

În acea seară de februarie 1924, pe la orele șapte, un bărbat care părea cu mult trecut de șazeci de ani, cu o barbă neîngrijită și de un alb cam îndoielnic, stătea în fața unei dughene de pe strada Glacière, nu departe de bulevardul Arago, și citea ziarul la lumina vitrinei, ajutându-se de o lupă mare dreptunghiulară de filatelist. Era îmbrăcat cu o mantie fără mâneci, neagră și uzată, ajungându-i aproape până la glezne, pe cap purta o căciulă de culoare închisă, după modelul celor ce se vindeau prin 1885, care se prindea sub bărbie cu două urechi, ridicate și prinse acum deasupra capului. Cineva care l-ar fi examinat de aproape ar fi văzut că fiecare detaliu al îmbrăcăminții sale era „ca la nimeni altcineva“. Ushanka nu se mai purta de peste treizeci de ani, mantia se prindea la gât cu două agrafe de siguranță agățate una de alta ca un lănțug, gulerul cămășii albe și apretate era ros de parcă ar fi fost dantelată, lăsând să se vadă pâzna interioară, cravata arăta mai puțin a cravată și semăna mai mult cu o sfoară acoperită din loc în loc cu o țesătură neagră roasă; pantalonii îi fluturau atârânănd la cel puțin cincisprezece centimetri de ceea ce croitorii

numesc „furca“; șiretul uncea din ghetе (niște ghetе enorme) era un capăt de sfoară pe care avusese *intenția* să-l vopsească în negru cu cerneală.

Dacă ar fi împins observația până la indiscreție ar fi putut reține că personajul nostru folosea tot o sfoară pe post de curea și că acesta nu mai avea nimic pe dedesubt. Hainele sale, pe dinăuntru, erau pline de agrafe, ca ale unui arab. Pe fiecare picior purta două șosete de lână. trase una peste alta (de aici, fără îndoială, și lărgimea încălțărilor). Întorcându-i buzunarele, iată ce ar fi găsit observatorul nostru mai de soi: un colț uscat de pâine, două bucăți de zahăr, un amestec sordid de fire de tutun negru și firimituri uscate, precum și un ceas din aur masiv, care l-ar fi uimit. Era un ceas vechi, plat, care răspândea prin întreaga-i prezență frumusețea lucrului costisitor și perfect; cutia era literalmente acoperită de un desen formând un blazon din timpuri de demult (leu, flăcări, tot tacâmul), sub coroana unui baron. În fine, căutându-l în portofel (un portofel jerpelit, iar acolo unde trebuia să fie marca, aceasta lipsea), observatorul ar fi dat, într-o parte, de o sută de franci, iar în cealaltă, de un carton-reclamă de la casa „Jenny, farduri de teatru etc...” și trei cărți de vizită care trebuie să fi fost acolo de vreo zece ani, fiindcă erau atât de îngălbenite, încât aproape că se înnegriseră pe margine. Pe ele era scris grosolan: *Elie de Coëtquidan, str. Lisabone, nr. 11*. Și, printr-o ciudățenie care nu se mai vede decât în provincie și, chiar mai mult, doar prin Bretania, partea superioară avea imprimată o coroană de baron.

Domnul Elie de Coëtquidan, proptit bine într-un picior, busculat de trecători, dar imperturbabil, își citi

jurnalul pe de-a-ntregul la lumina dughenei de coafor, în fața căreia îl citea în fiecare seară, la aceeași oră, deși multe dintre celelalte magazine erau mai bine luminate. Așa făcea de aproape nouă ani. Textul pe care îl citea îi smulgea din când în când un mormăit, un *Hrrr...* foarte caracteristic, care îi aparținea doar lui, sau chiar o interjecție: „Golani!“ – „Golănie!“ – „*Hrrr*, ăsta-i tineretul!...” În cele din urmă, ținând de un colț ziarul complet deschis, porni spre bulevardul Arago. Din când în când, încetinea pasul ca să cerceteze, cu vârful bastonului, vreo hârtie sau vreun rest de pe trotuar, cu gestul clasic al celui care adună gunoaie agățându-le.

Pe bulevardul Arago, se opri în fața unui grilaj, în spatele căruia se zărea în întuneric o mică grădină și un pavilion cu aspect banal, a cărui fațadă nu era luminată, de parcă ar fi fost nelocuit. Domnul de Coëtquidan scoase o legătură de chei, prinsă, la fel ca pantalonii și ca încălțărilor, cu o sfoară scămoșată, atât era de uzată, și deschise poarta. Apoi, după ce rupse o frunză dintr-un arbust și își vârî codița între dinți, ocoli casa și intră în singura încăpere luminată, bucătăria, unde o matahală de femeie, cu un cap ca de găină și pornită pe panta bătrâneții, trebăluia pe lângă sobă.

– În sfârșit, ați ajuns acasă! zise femeia. Și, după cum îi suna glasul, dar și după chip – Mélanie îi vorbea de obicei la persoana a treia –, domnul de Coëtquidan își dădu seama că trăsesese o dușcă.

Cu un gest larg, cu brațul întins, cu un fel de *aer nobil* care lăsa impresia de actor de provincie, îi oferi Mélaniei ziarul desfăcut și boțit, pătat de degetele sale unuroase de la nu se știe ce și mereu murdare.

— Poftim, ți-l dăruiesc!

Iar gestul său și acel „Ți-l dăruiesc!“ nu ar fi fost mai mărețe dacă i-ar fi făcut cadou o diademă. Brusc, domnul de Coëtquidan o întrebă cu o privire îngrijorată și aproape răătăcită:

— Minine nu-i acasă? Unde-i Minine?

— Minine? Da, hoinărește! Grise însă era adineauri pe-aiici. Mi-a și făcut una. Uitați-vă, chiar acolo unde sunteți. Încă mai pute.

— *Nee*, nu pute, zise domnul de Coëtquidan, pe un ton care nu admitea replică.

— Mda! De-ați fi fost aici mai devreme! O, mâțele astea! Să mai zici că le avem de vreo patru ani și încă își mai fac nevoile peste tot.

— La mine nu fac, zise omulețul, pe același ton. Dar imediat fața i se luminează, se transfigurează, și cu un: „Hou! I-auzi-l pe Minine!“ traversă iute bucătăria, mai să o răstoarne pe Mélanie, și deschise ușa unui pisoiaș care se strecură înăuntru, ajungând dintr-un salt pe un scaun, apoi pe umărul domnului de Coëtquidan, unde începu să se gudure.

Domnul de Coëtquidan se bucura de mare prețuire printre pisici. Știa să le mângâie pe spinare aproape de coadă, între lăbuțe etc., avea un mod de a-și trece mâna pe blana lor care nu este cunoscut decât de celibatari. Pur și simplu, le zăpăcea.

— Ei, dar în seara asta mai și mâncăm? întrebă el dintr-odată, ridicând glasul.

— Îl aștept pe domnul de Coantré. A fost la notar. De-abia ce-a venit, acum se schimbă.

Fără o vorbă, bătrânul luă un clopoțel, întredeschise ușa care dădea spre interiorul casei și-l agită nervos, cu o frenezie senilă și o figură foarte hotărâtă, de parcă ar fi dat semnalul unui atac la baionetă sau comanda: „Toată lumea pe punte!“ Încă mai ținea frunza în gură, ca un țap bătrân. Se auzi o voce strigând: „Cobor, cobor imediat!“

Bucătăria era spațioasă și foarte bine întreținută; de altfel, era singura încăpere din casă bine întreținută. Două rânduri de tingiri, din aramă, străluceau ca soarele. În mijloc, pe masa de bucătărie acoperită cu o față de masă de bună calitate erau puse două tacâmuri, cu pahare și cafele din cristal: în zilele extrem de friguroase, se mânca în bucătărie, ca să nu mai trebuiască să se facă focul în sufragerie, unde căldura din soba care încălzea toată casa nu era destul de puternică. Argintăria, fața de masă, șervețelele, toate aveau coroana de conte. De spătarul unui scaun, se vedea legat un capăt de sfoară. Eterna sfoară a domnului de Coëtquidan! De ce nu se găsea în blazon? Fiindcă acesta era scaunul său. Într-adevăr, din cele zece scaune aflate în sufragerie, se pare că doar unul nu se clătina deloc, iar domnul de Coëtquidan și-l adjudecase; dacă Mélanie se înșela și îi pune altul, ieșea mare târăboi. Chiar și acum, înainte de a se așeza, deși văzuse sfoara, domnul Elie verifică stabilitatea scaunului, moment în care un domn mărunțel intră, zicând tare:

— Te-am făcut să aștepti, unchiule? Nu cred că-i trecut de șapte jumătate. Cât e ora, madam Mélanie?

(El zicea „madam Mélanie“, pe când domnul de Coëtquidan spunea doar „Mélanie“.)

– O, nu, domnule, este chiar șapte și jumătate, însă domnul de Coëtquidan se grăbea!

– Vin de la notar, zise mărunțelul, adăugând în șoaptă: Îți spun după cină.

Se așeză, iar cei doi domni, după ce își puseră șervețul la gât, ca văcarii, începură să mănânce.

Contele de Coantré era un om căruia i-ai fi dat în jur de patruzeci și opt de ani, deși avea cincizeci și trei: avea o față plină, mustăți și o bărbiță scurtă fără niciun fir alb, iar părul tuns cât se poate de scurt. Purta o jachetă de interior atât de roasă în față, încât părea alburie: era urzeala de la haină. Cămașa era una de muncitor, din flanelă groasă kaki, cu un guler slinos. Papucii din fetru erau găuriți, iar pantalonii atârnavă la fel ca ai domnului de Coëtquidan, la cei cincisprezece centimetri reglementari mai jos de stinghie. În timp ce mâinile domnului Elie, cu o puzderie bizară de zgârieturi de la pisici, arătau fine, aproape feminine (era tare mândru de ele, ca și de picioarele sensibile, care îl obligau să poarte, atât vara, cât și iarna, câte două rânduri de șosete din lână trase una peste alta), mâinile domnului de Coantré erau aproape uscate, mai ales la extremitățile degetelor, pline de crăpături mărunte și pe care praful pătruns în ele le făcea aproape cenușii: mâini de pălmaș.

În timpul mesei, cei doi domni își împărtășiră cea mai bogată colecție de imoralități posibile. Domnul de Coëtquidan le recita pe cele citite în ziar, iar domnul de Coantré din educația de care avusese parte. Imoralitatea nu consta atât în ceea ce ziceau, căci erau multe adevăruri, cât în faptul că vorbeau în necunoștință de cauză.

Și amândoi o făceau cu patimă. Numele Briand¹, care apărură în discuția lor, le smulsese fulgere din priviri. Hugheñoii trași în țepă de Montluc mai suportară încă o dată chinul din partea domnului Elie. Nu găseai în spusese lor nimic care să nu fie tranșant: oamenii, evenimentele, opiniile primeau verdict într-o frază, fiind mai întotdeauna executați și fără drept de apel. Au fost totuși două momente scurte mai potolite. Unul, atunci când domnul de Coëtquidan descrie nasturii de la uniformele gărzilor franceze, și tot ce spuse era conform cu realitatea. Celălalt, când domnul de Coantré explică un anumit dispozitiv inventat de el, menit să împiedice șobolanii să mănânce hrana celor două găini care aveau un țarc în fundul grădinii. În aceste momente, cei doi domni, fiecare în specialitatea sa, fură interesați.

În fine, domniile se ridicară de la masă. Domnul de Coantré aprinse o lampă cu petrol (probabil că era singura casă de pe tot bulevardul Arago care în 1924 nu avea electricitate, atât de teama cheltuielilor, cât și a noătății) și, zicându-i unchiului: „Scuze că trec în fața ta, dar e din cauza lămpii“, ieși din bucătărie. Casa era complet în întuneric, iar lampa lumina slab o scară îngustă, cu treptele acoperite de o traversă uzată. O sobă mare încălzea întreaga locuință, prin casa scării. Domnul de Coantré urcă primul, ținând lampa. La jumătatea drumului, își dădu seama că domnul de Coëtquidan nu îl urma și se opri.

– Nu urci, unchiule?

¹ Aristide Briand (1862-1932), politician și om de stat francez, care a ocupat în mai multe rânduri funcția de prim-ministru al Franței. (n.red.)

– *Nee*, mă încălzesc, răspunse bătrânul, care rămăsese jos, lângă sobă. Și cum celălalt ezita, adăugă, pe un ton protector: „Ia loc la mine. Urc numaidecât“.

Domnul de Coantré merse până la etajul întâi și intra în camera unchiului său. Aici domnea un miros puternic și fad, ca de la bebelușii prost îngrijiți, ieșind în evidență un soi de briantină ieftină cu care bătrânul se dădea pe păr. Pe masa plină de cărți și reviste pătate și îngălbenite se mai găsea un colțișor ocupat de acele obiecte aparținând domnului Elie și pe care deja le cunoaștem: bucăți de zahăr, coltuțe de pâine, fire de tutun și, în fine, dacă mai este nevoie să o spunem, capete de sfoară. Majoritatea acestor obiecte care se vedeau pe masă, cărți, pachete de țigări, cutii de chibrituri, cutii cu specialități farmaceutice, aveau lipite pe ele timbre vechi ștampilate, fiindcă domnul de Coëtquidan nu putea vedea un timbru pe o scrisoare (mergea în fiecare seară să scormonească cu bastonul în cutia de gunoi, să caute dacă nu cumva găsește vreuna) fără a-l dezlîpi, cu mare artă, lipindu-l apoi, cu salivă, pe vreun obiect din camera sa.

În partea întunecată, pe lângă pereți, se distingeau greu o mulțime de rame, statuete date cu bronz, panoplii militare cu săbii și butaforii; o icoană cu Isus Cristos deasupra patului, o bibliotecă. La vederea tuturor acestor obiecte militare, observatorul nostru ar fi zis, neîndoindu-se: „E un fost comandant de zuavi în retragere. De altfel, barba îi este tipică“. Însă domnul de Coëtquidan nu făcuse nicio zi de armată. „Ar nega, oare, că este vânător?“ ar fi zis atunci omul nostru, observând într-un colț o pușcă și o tolă, iar pe masă, trei exemplare din *Almanahul vânătorului francez*, vechi de patru, șapte și unsprezece ani.

Însă domnul de Coëtquidan nu știa nici măcar cum se încarcă o pușcă, iar în tolă nu existase niciodată altceva decât niște teancuri de telegrame. Dar dacă observatorul ar fi deschis biblioteca și ar fi zărit, pe rafturile de jos (cele ascunse de blatul ușiței!), seria *Claudine*¹, albumele muzicale ale lui Willette și Léandre, cărți poștale cu „nitudini artistice“, cărți de Maizeroy și Champsaur, ar fi zis triumfător: „Gata, știi! E un bătrân care și-a tras gagică“. Numai că domnul de Coëtquidan, la șaizeci și patru de ani, era fecior.

Domnul de Coantré puse lampa pe masă, ezitând din nou. Bineînțeles, faptul că „unchiul“ rămânea jos liniștit, încălzindu-se și făcându-l să aștepte, deși îl atenționase că avea să-i spună lucruri serioase, i se părea o impertinență, însă era atât de obișnuit cu respectul, încât nu se simțea șocat. Ca să-l aștepte, s-ar fi putut așeza în singurul fotoliu din cameră aflat în fața mesei. Dar nu-i trecu prin gând așa ceva: era fotoliul unchiului! În cameră se mai găsea doar un singur scaun, ocupat cu kilograme de exemplare din *La Sabretache*, ca pentru a arăta că nu era destinat să se așeze cineva pe el, iar eticheta, în ceea ce îi privește pe vizitorii domnului de Coëtquidan, presupunea statul în picioare, domnul Coëtquidan păstrându-și, bineînțeles, fotoliul. Întrucât exista amenințarea ca așteptarea să dureze, domnul de Coantré, nu fără a fi trecut printr-o luptă ce i s-ar fi putut citi pe față, se hotărî în cele din urmă să schimbe locul revistelor, pe care le puse una peste alta, pe masă.

¹ Sidonie-Gabrielle Colette (1873-1954), scriitoare franceză, autoarea seriei de romane adolescente, *Claudine* (n.red.)